

Medier, diaspora og religion

Det er ved at være 10 år siden, at alle talte om “Det Arabiske Forår”. I december 2010 satte den unge gadesælger Mohammad Bouazizi ild til sig selv i protest mod politiets behandling af ham, og han antændte dermed en bølge af opstande først i Tunesien, siden i Egypten, Libyen, Yemen, Syrien, Bahrain og i mindre omfang andre lande i regionen. Tunesiens præsident Ben Ali gik som den første arabiske leder af, siden fulgte Hosni Mubarak i Egypten. I mellemtiden er begge døde (Ben Ali i 2019 og Mubarak i 2020) (AFP 2019), mens Libyens præsident Gaddafi blev skudt og dræbt, da han flygtede fra oprørerne i oktober 2011 (Liolos 2012).

Siden ændrede fortællingen om foråret og de nye vinde i Mellemøsten sig. Efter en kort periode med det Muslimske Broderskabs præsident Mohamed Morsi vendte Egypten tilbage til et militærstyre med general al-Sisi i spidsen. Bahrains regime knuste hurtigt opstanden i landet med god opbakning fra den arabiske Golf-koalition og især Saudi-Arabien, som ville lægge låg på udviklingen (Fibiger 2014; Matthiesen 2013). Libyen, Yemen og Syrien er fortsat i kaos, ligesom i øvrigt Libanon og Irak, om end måske (også) af andre grunde. De demonstrationer, som startede tilbage i 2010 og på grund af deres omfang blev et særligt kendetegn for oprørerne i 2011, er delvist fortsat. En gang imellem i Egypten, men også i Sudan og Algeriet, hvor flere bølger af demonstrationer kulminerede med afsættelsen af disse to landes regimer i 2019 fulgt af forholdsvis frie valg af nye ledere. I Libanon lykkedes det ligeledes at vælte regeringen, men ikke det religiøst baserede politiske system, som var demonstranternes mål. I internationale medier hører man dog mindre og mindre om disse interne forhold i Mellemøsten.

For landenes befolkninger er situationen stadig en daglig bekymring og udfordring. Det gælder selvfølgelig i selve landene, men her er folk i vidt omfang gjort tavse af censur, fængslinger

og overvågning, som en digital medievirkelighed kun har udbredt endnu mere. For den del af landenes befolkninger, der lever i diaspora, det vil sige i landflygtighed i andre lande og dele af verden, ikke mindst Europa, følger mange imidlertid tæt med i den politiske udvikling i deres oprindelseslande. Nogle forsøger også aktivt at gøre noget ved situationen ved at påvirke dagsordenen, såvel den politiske som mediedagsordenen, både i Mellemøsten og i Europa, hvor de nu bor (Brinkerhoff 2009).

Artiklerne i dette nummer af *Tidsskrift for Islamforskning* handler om medier, arabisk diaspora, religion samt politisk bevidsthed og aktivisme. De første fire artikler tager alle udgangspunkt i den ovenfor beskrevne udvikling siden “Det Arabiske Forår” og diskuterer med fokus på hvert sit oprindelsesland – Syrien, Tunesien, Egypten og Bahrain – hvordan diasporagrupper forskellige steder i Europa, herunder Danmark, forholder sig til situationen i Mellemøsten og især i oprindelseslandet. Et særligt fokus er, hvilken rolle religiøs identitet og religiøse bevægelser spiller i udviklingen i Mellemøsten. Dette er særligt relevant i Tunesien, hvor religiøse bevægelser som fx Ennahda fik ny mulighed for at blande sig i politik efter Ben Alis fald, i Egypten, hvor en stor del af diskussionen også i diaspora handler om Det Muslimske Broderskabs rolle, i Syrien, hvor man ellers ikke ønsker at tale om religiøs identitet, men hvor opstanden er blevet tiltagende sekteriseret, og man derfor har sat fokus på netop disse identiteter, også i diasporaen, og i Bahrain, hvor størstedelen af de, der har måttet forlade Bahrain i eksil, er shiamuslimer, mens landet regeres af den sunnitiske Al Khali-fa-familie.

Disse første fire artikler er et udkomme af forskningsprojektet *Mediatized Diaspora – Contentious Politics Among Arab Media Users in Europe*,¹ som er finansieret af Danmarks Frie Forskningsråd og løber 2018-2021 under ledelse af Ehab Galal. Galal selv undersøger ægyptisk diaspora i Danmark, Tyskland, Storbritannien, Frankrig og Tyrkiet, Zenia Yonus undersøger syrisk diaspora i Danmark, Sverige og Tyskland, Mostafa Shehata undersøger tunesisk diaspora i Danmark, Sverige og Frankrig, mens Thomas Fibiger undersøger bahrainsk diaspora i Danmark og London. Andre dele af dette projekt er publiceret i *Journal of Arab and Muslim Media Research* (Fibiger 2020; Galal og Shehata 2020; Shehata 2020; Yonus 2020), ligesom en antologi er undervejs.

I den første artikel viser Zenia Yonus, hvordan religiøs

1. For yderligere oplysninger om projektet, se <https://ccrs.ku.dk/research/centres-and-projects/mediatizeddiaspora/>.

identitet er blevet politiseret i løbet af krigen i Syrien siden 2011, og hvordan dette har øget og betonet sekteriske skel, ikke kun i Syrien, men også blandt syrere i diaspora i Europa. Mange af Yonus' informanter betegner sig som revolutionære, både dem, der er kommet til Europa efter 2011, og dem, der har forladt Syrien tidligere. For dem alle gælder det, at krigens sekteriske narrativ har påvirket de interne relationer mellem dem og andre syrere i Europa, og at de derfor er mere forsigtige med såvel politiske som sociale alliancer og med aktivt at bidrage til en mediedagsorden.

I nummerets anden artikel belyser Mostafa Shehata den tunesiske diaspora, der var veletableret i Europa før 2011, men fik nye medlemmer i kraft af de tunesere, der forlod landet på grund af de politiske omvæltninger. En del af diasporaen ser med skepsis på religiøse bevægelers øgede indflydelse i Tunesien, og kampen for et sekulært Tunesien er nu i højere grad blevet en kamp, der føres blandt diasporiske grupper. Som Yonus viser for Syrien, viser Shehata for Tunesien, at religiøse forskelle har fået øget betydning, især hvad angår, om man betegner sig som "islamist" eller "sekulær", og Shehata konkluderer, at disse skel ikke bliver mindre blandt diasporagrupper.

Nummerets tredje artikel af Thomas Fibiger præsenterer den bahrainske diaspora i London og i Danmark. Fibiger fremhæver, at hvor gruppen i London er kendetegnet ved en høj grad af politisk aktivisme, som gennem digitale og trykte medier forsøger at lægge pres på regeringerne såvel i Bahrain som i Europa, er de få bahrainere i Danmark langt mere forsigtige med politiske udmeldinger og deltagelse, endda også med deltagelse i et forskningsprojekt som dette, på grund af bekymring for konsekvenserne for familie og venner i Bahrain. Til gengæld lægger de fleste bahrainere i Danmark vægt på at være religiøst aktive og at "gøre en forskel" i det samfund, de er. Aktivisme er altså mere end politisk og mediebar og er ikke nødvendigvis fokuseret på oprindelseslandet.

I den fjerde artikel vender Ehab Galal blikket mod diasporiske erfaringer blandt seks muslimer med oprindelse i henholdsvis Egypten, Marokko og Irak, der alle er bosat i Danmark. Her er fokus altså ikke på et bestemt oprindelsesland. Galal diskuterer de seks mænds forskelligartede brug af islamiske medier med fokus på den aktuelle politiske situation i Mellemøsten. Han viser, hvordan islamiske medier anvendes til at forhandle både religiøse og politiske identiteter, hvor fastholdelsen af is-

lam som moralsk destination sker samtidig med udviklingen af et tæt tilhørsforhold til Danmark. Samtidig anvender enkelte af de seks mænd de islamiske medier til at legitimere et politisk engagement, ikke primært i deres oprindelsesland, men i de politiske forandringer og konflikter, der generelt tegner de arabiske lande efter 2011. Således konkluderer artiklen, at islamiske medier anvendes til at positionere sig enten religiøst, nationalt eller transnationalt, og at disse positioner både overlapper og står i modsætning til hinanden.

Ud over disse fire artikler rummer dette nummer også en anden artikel, som handler om medier, diaspora og islam i en lidt anden sammenhæng. Lene Kühle skriver om relationen mellem forskere og journalister ud fra sit eget samarbejde med en journalist fra Berlingske Tidende vedrørende sagen om økonomiske og bestyrelsesmæssige problemer i Hamad Al-Khalifa-moskeen på Vingelodden i København NV. Moskeen blev indviet i 2015 som et markant nyt moskebyggeri – og landets største – i Danmark, realiseret med midler fra Qatar. Sagen “brokede” i danske medier i januar 2020, i stor grad baseret på Kühles undersøgelser af disse forhold, og det var derfor vigtigt for Kühle at have en vis kontrol med historien. Derfor er artiklen også en personlig – autoetnografisk – skildring af den sommetider problematiske relation mellem forsker og journalist og en mere generel diskussion af disse to videns- og formidlingsgenrer.

Dette nummer sætter således samlet set fokus på sammenhænge mellem politik, medier, diaspora og islam, og hvordan sådanne sammenhænge får betydning for, hvordan arabiske diasporaer orienterer sig mod forskellige lande, herunder deres oprindelsesland. Artiklerne viser, at sammenhænge mellem religion og politik får forskellige udtryk, og at medierne spiller en afgørende rolle herfor.

Litteratur

- AFP. 2019. “Tunisia’s ex-president Ben Ali dies in exile.” *Egypt Independent*, September 20, 2019, <https://egyptindependent.com/tunisia-ex-president-ben-ali-dies-in-exile/> (tilgået 08.10.2020).
- Brinkerhoff, Jennifer. 2009. *Digital Diasporas Transnational Engagement*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fibiger, Thomas. 2014. “Stability or Democracy? The Failed Uprising in Bahrain and the Battle for the International Agenda.” In Kjetil Fosshagen (ed.): *Arab Spring: Uprisings, Powers, Interventions*, p. 81-94. New York, Oxford: Berghahn.
- Fibiger, Thomas. 2020. “Silencing the voice of Bahrain? Regime-critical media and Bahrain’s London diaspora.” *Journal of Arab*

- Journal of Arab & Muslim Media Research* 13(1): 51-66.
- Galal, Ehab & Shehata, Mostafa. 2020. "Diasporic opposition mediated voices and the digital authoritarianism post the Arab Spring." *Journal of Arab & Muslim Media Research* 13(1): 3-6.
- Liolos, John J. 2012. "Justice for Tyrants: International Criminal Court Warrants for Gaddafi Regime Crimes." *B. C. INT'L & COMP. L. REV* 35, 589.
- Matthiesen, Toby. 2013. *Sectarian Gulf. Bahrain, Saudi Arabia and the Arab Spring That Wasn't*. Stanford: Stanford Briefs.
- Shehata, Mostafa. 2020. "Supportive, transformative and reverse effects of media on Tunisian diaspora's political identity." *Journal of Arab & Muslim Media Research* 13(1): 85-103.
- Yonus, Zenia. 2020. "Ambiguous belonging: Media practices among Syrians in Denmark." *Journal of Arab & Muslim Media Research* 13(1): 105-122.